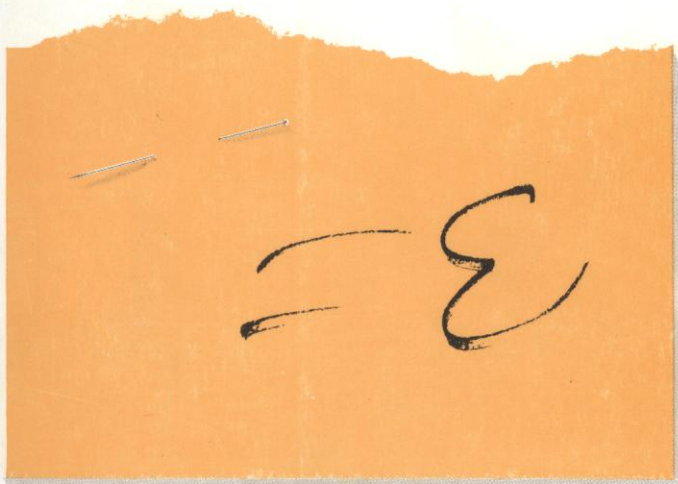

Paul Feyerabend

Γ' Έκδοση

1+2

ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗ ΜΕΘΟΔΟ

για μια αναρχική
θεωρία της γνώσης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

και συγχρόνως

σύντομη περιγραφή του κυρίου θέματος.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

σ. 47

Η επιστήμη είναι μία ουσιαστικά αναρχική δραστηριότητα. Ο θεωρητικός αναρχισμός είναι πιο ανθρωπιστικός και περισσότερο κατάλληλος να ενθαρρύνει την πρόοδο απ' ό,τι οι εναλλακτικές προτάσεις που στηρίζονται στην έννομη τάξη.

1

σ. 54

Αυτό αποδεικνύεται τόσο από την εξέταση των ιστορικών γεγονότων, όσο και από τη θεωρητική ανάλυση της σχέσης ιδέας και πράξης. Η μόνη αρχή που δεν αναχαιτίζει την πρόοδο είναι η αρχή: όλα επιτρέπονται.

2

σ. 60

Για παράδειγμα, μπορούμε να χρησιμοποιούμε υποθέσεις που αντιφάσκουν με επικυρωμένες θεωρίες ή και με γενικώς αποδεκτά πειραματικά αποτελέσματα. Μπορούμε να προάγουμε την επιστήμη με αντιεπαγωγικές ενέργειες.

3

σ. 66

Η συνθήκη της συνέπειας, που απαιτεί από τις νέες υποθέσεις να συμφωνούν με τις ήδη αποδεκτές θεωρίες, είναι αδικαιολόγητη επειδή διατηρεί την παλιότερη κι όχι την καλύτερη θεωρία. Οι υποθέσεις, που αντιφάσκουν με προσεκτικά επικυ-

ρωμένες θεωρίες, μας δίνουν στοιχεία που δε θα μπορούσαμε να πάρουμε με άλλο τρόπο. Ο πολλαπλασιασμός των θεωριών είναι ευεργετικός για την επιστήμη, ενώ η ομοιομορφία περιορίζει την κριτική της δύναμη. Η ομοιομορφία βάζει επίσης σε κίνδυνο την ελεύθερη ανάπτυξη του ατόμου.

4

σ. 80

Δεν υπάρχει ιδέα, οσοδήποτε παλιά ή συγκεκριμένη, που να μην είναι ικανή να βελτιώσει τη γνώση μας. Ολόκληρη η ιστορία της σκέψης αφομοιώνεται μέσα στην επιστήμη και χρησιμοποιείται για τη βελτίωση της κάθε θεωρίας. Ακόμα και η πολιτική παρέμβαση δεν απορρίπτεται. Ίσως μάλιστα χρειάζεται κιόλας για την εξουδετέρωση του σοβινισμού της επιστήμης που αποκρούει κάθε εναλλακτική προς το status quo θεωρία.

5

σ. 88

Δεν υπάρχει θεωρία που να συμφωνεί με όλα τα γεγονότα του πεδίου εφαρμογής της. Γι' αυτό όμως δεν ευθύνεται πάντα η θεωρία. Τα γεγονότα καθορίζονται από παλιότερες ιδεολογίες και μια σύγκρουση ανάμεσα σε γεγονότα και θεωρίες μπορεί να είναι απόδειξη προόδου. Είναι επίσης κι ένα πρώτο βήμα στην προσπάθειά μας να ανακαλύψουμε τις υπονοούμενες αρχές στις συνηθισμένες παρατηρησιακές έννοιες.

6

σ. 105

Ως παράδειγμα μιας τέτοιας προσπάθειας εξετάζω το επιχείρημα του πύργου, που χρησιμοποιούσαν οι αριστοτελικοί για να απορρίψουν την κίνηση της γης. Το επιχείρημα περιέχει φυσικές ερμηνείες, ιδέες δηλαδή, τόσο στενά συνδεδεμένες με την παρατήρηση ώστε χρειάζεται ειδική προσπάθεια για να γίνει αντιληπτή η ύπαρξή τους και να προσδιοριστεί το περιεχόμενό τους. Ο Galileo προσδιορίζει τις ασυμβίβαστες με τον Copernicus φυσικές ερμηνείες και τις αντικαθιστά με άλλες.

7 σ. 119

Οι νέες φυσικές ερμηνείες συνιστούν μια νέα και εξαιρετικά αφηρημένη παρατηρησιακή γλώσσα. Εισάγονται και αποκρύπτονται έτσι ώστε να μη μπορεί κανείς ν' αντιληφθεί τη μεταβολή (μέθοδος της ανάμνησης). Σ' αυτές περιλαμβάνονται η ιδέα της σχετικότητας κάθε κίνησης και ο νόμος της κυκλικής αδράνειας.

8 σ. 132

Οι αρχικές δυσκολίες, που δημιουργούνται από την αλλαγή, αφοπλίζονται με *ad hoc* υποθέσεις, οι οποίες αποδεικνύεται έτσι ότι μερικές φορές έχουν θετική λειτουργία: επιτρέπουν στις καινούριες θεωρίες να επιβιώσουν και υποδεικνύουν την κατεύθυνση της μελλοντικής έρευνας.

9 σ. 139

Εκτός από τις φυσικές ερμηνείες, ο Galileo μεταβάλλει και τις εξωτερικές αντιλήψεις που φαίνεται ότι βάζουν σε κίνδυνο τον Copernicus. Παραδέχεται την ύπαρξη τέτοιων εντυπώσεων, επαινεί τον Copernicus που τις αγνόησε και ισχυρίζεται ότι τις παραμέρισε με τη βοήθεια του τηλεσκοπίου του. Δεν προσφέρει όμως θεωρητικούς λόγους για τους οποίους θα έπρεπε να δεχόμαστε ότι το τηλεσκόπιο δίνει μια αληθινή εικόνα του ουρανού.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 σ. 150ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2 σ. 15410 σ. 163

Ούτε όμως και η αρχική εμπειρία με το τηλεσκόπιο παρέχει τέτοιους λόγους. Οι πρώτες τηλεσκοπικές παρατηρήσεις ήταν συγκεχυμένες, απροσδιόριστες, αντιφατικές και πολύ διαφορετικές από όσα μπορούσε να δει κανείς με γυμνό μάτι. Επιπλέον, η μοναδική θεωρία που θα μπορούσε να βοηθήσει στο διαχωρισμό των τηλεσκοπικών ψευδαισθήσεων από τα αληθινά φαινόμενα, είχε απορριφθεί από απλούς ελέγχους.

11 σ. 184

Από την άλλη μεριά, υπάρχουν κάποια τηλεσκοπικά φαινόμενα, τα οποία σαφώς συμφωνούν με τον Copernicus. Ο Galileo εισάγει τα φαινόμενα αυτά ως ανεξάρτητες ενδείξεις υπέρ του Copernicus, ενώ η κατάσταση είναι μάλλον διαφορετική. Εκείνο που πράγματι συμβαίνει είναι ότι μια άποψη που έχει ανααιρεθεί –η άποψη του Copernicus– έχει μια κάποια ομοιότητα με φαινόμενα που προκύπτουν από μια άλλη άποψη, η οποία έχει επίσης ανααιρεθεί –η ιδέα ότι τα τηλεσκοπικά φαινόμενα είναι πιστές εκκόνες του ουρανού. Ο Galileo επικρατεί χάρη στο ύφος και την πειστικότητά του, επειδή γράφει ιταλικά κι όχι λατινικά κι επειδή γοητεύει ανθρώπους, οι οποίοι από ιδιοσυγκρασία αντιστρατεύονται τις παλιές ιδέες και τα πρότυπα μάθησης που συνοδεύονται μ' αυτές.

12 σ. 188

Τέτοιες «ανορθολογικές» μέθοδοι υποστήριξης είναι αναγκαίες εξαιτίας της «ανισομερούς ανάπτυξης» (Μαρξ, Λένιν) των διαφόρων τμημάτων της επιστήμης. Η άποψη του Copernicus και άλλα βασικά συστατικά της σύγχρονης επιστήμης επιβίωσαν μόνο και μόνο επειδή στο παρελθόν τους πολύ συχνά η λογική παραμερίστηκε.

13 σ. 206

Η μέθοδος του Galileo είναι εξ ίσου αποτελεσματική και σ' άλλα πεδία. Για παράδειγμα, μπορεί να χρησιμοποιηθεί έτσι ώστε να εξαφανίσει τα επιχειρήματα κατά του υλισμού και να βάλει ένα τέλος στο φιλοσοφικό πρόβλημα της διάκρισης πνεύμα-σώμα (αν και θα παραμείνουν ανέγγιχτα τα αντίστοιχα επιστημονικά προβλήματα).

14 σ. 208

Τα μέχρι εδώ συμπεράσματα υποδεικνύουν την κατάργηση της διάκρισης σε πλαίσιο ανακάλυψης και πλαίσιο θεμελίωσης

και την παράκαμψη της ανάλογης διάκρισης σε παρατηρησιακούς και θεωρητικούς όρους. Καμιά από τις διακρίσεις αυτές δεν παίζει ρόλο στην επιστημονική πρακτική, εδώ οι όποιες προσπάθειες ενίσχυσής τους θα μπορούσαν να έχουν καταστροφικές συνέπειες.

15

σ. 214

Τελικά, η συζήτηση στα κεφάλαια 6-13 δείχνει ότι η Ποπεριανή εκδοχή του πλουραλισμού του Mill δε συμφωνεί με την επιστημονική πρακτική και θα κατέστρεφε την επιστήμη με τη μορφή που την ξέρουμε. Με δεδομένη την επιστήμη, η λογική δεν μπορεί να είναι παγκόσμια και το παράλογο δεν μπορεί να αποκλειστεί. Αυτό το χαρακτηριστικό της επιστήμης απαιτεί μια αναρχική επιστημολογία. Η συνειδητοποίηση ότι η επιστήμη δεν είναι ιερή και απαράβατη, και ότι ο διάλογος ανάμεσα σ' αυτή και το μύθο έχει διακοπεί χωρίς νικητή, ενισχύει ακόμα περισσότερο την άποψη υπέρ του αναρχισμού.

16

σ. 225

Ακόμη και η ιδιοφυής προσπάθεια του Lakatos να κατασκευάσει μια μεθοδολογία, η οποία (α) δεν εκδίδει διαταγές, κι όμως (β) θέτει περιορισμούς στις δραστηριότητες αύξησης της γνώσης, δεν ξεφεύγει απ' αυτό το συμπέρασμα. Διότι η φιλοσοφία του Lakatos φαίνεται φιλελεύθερη μόνο επειδή πρόκειται για μεταμφιεσμένο αναρχισμό· και τα κριτήριά του, που εξάγονται από τη σύγχρονη επιστήμη, δεν μπορούν να θεωρηθούν αντικειμενικοί κριτές της έκβασης του αγώνα ανάμεσα στη σύγχρονη επιστήμη και την αριστοτελική επιστήμη, το μύθο, τη μαγεία, τη θρησκεία κ.τ.λ..

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

σ. 267

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4

σ. 274

17

σ. 276

Επιπλέον, τα κριτήρια αυτά, που περιλαμβάνουν συγκρίσεις τάξεων περιεχομένου, δεν είναι πάντα εφαρμόσιμα. Οι τάξεις

περιεχομένου ορισμένων θεωριών δε συγκρίνονται, με την έννοια ότι καμιά από τις λογικές σχέσεις (εγκλεισμός, αποκλεισμός, επικάλυψη) δεν ισχύει ανάμεσά τους. Αυτό συμβαίνει όταν συγκρίνουμε τους μύθους με την επιστήμη. Το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση των πιο γενικών και συνεπώς πιο μυθοποιημένων τμημάτων της ίδιας της επιστήμης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5

σ. 351

18

σ. 353

Συνεπώς, η επιστήμη είναι πολύ πιο κοντά στο μύθο απ' ό,τι μια επιστημονική φιλοσοφία είναι έτοιμη να αποδεχτεί. Είναι μια από τις πολλές μορφές σκέψης που αναπτύχθηκαν από τον άνθρωπο κι όχι αναγκαστικά η καλύτερη. Είναι κραυγαλέα, θορυβώδης και αυθάδης και η υπεροχή της δεν είναι αυτονόητη παρά μόνο για όσους έχουν ήδη αποφασίσει υπέρ κάποιας ιδεολογίας ή την έχουν ήδη αποδεχτεί χωρίς να εξετάσουν τα προτερήματα και τα όριά της. Επειδή όμως η αποδοχή και η απόρριψη των ιδεολογιών πρέπει να αποτελεί ελεύθερη προσωπική επιλογή, γι' αυτό η αποσύνδεση του κράτους από την εκκλησία πρέπει να συμπληρωθεί με την αποσύνδεση του κράτους από την επιστήμη, δηλαδή από τον πιο σύγχρονο, επιθετικό και δογματικό, θρησκευτικό θεσμό. Μια τέτοια αποσύνδεση αποτελεί ίσως τη μοναδική ευκαιρία προσέγγισης μιας ανθρωπότητας που μας αξίζει κι όμως ποτέ δεν πραγματώθηκε.